

تحلیل مولفه‌های موثر بر اجتماع پذیری باغ شاهزاده ماهان متأثر از ادراک طبیعت در محیط انسان ساخت

ندا شاه‌کرمی‌پور

دانشجوی دکتری معماری، گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

جمال‌الدین مهدی نژاد^۱

دانشیار گروه معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، تهران، ایران

خسرو موحد

دانشیار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

حامد مضطرزاده

استادیار گروه معماری، دانشکده هنر و معماری، واحد شیراز، دانشگاه آزاد اسلامی، شیراز، ایران

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۶/۱۴ تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۰۸/۱۳

چکیده

ایجاد و بازتولید محیط‌های تفرجگاهی اجتماع‌پذیر، به عنوان محل رخداد تعاملات اجتماعی در راستای خلق محیط‌های شهری پایدار، یکی از اهدافی است که در دهه‌های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است. به همین منظور، پژوهش حاضر به تحلیل مولفه‌های موثر بر اجتماع پذیری باغ شاهزاده ماهان، متأثر از ادراک طبیعت در محیط انسان ساخت می‌پردازد. تحقیق حاضر یک تحقیق کاربردی، و از نظر نوع داده‌ها آمیخته (کمی-کیفی) است. جامعه آماری در بخش کیفی (بخش مصاحبه)، ۲۰ نفر از خبرگان و متخصصین مباحث معماری در بخش آکادمیک بودند، که با روش نمونه‌گیری هدف‌مند، و با در نظر گرفتن قانون اشباع انتخاب شدند. جامعه آماری در بخش کمی، شامل گردشگران و کاربران باغ شاهزاده ماهان با تعداد نامشخص است؛ که با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه‌گیری تصادفی، و با توجه به جامعه نامحدود، حجم نمونه ۳۸۴ در نظر گرفته شد. در این پژوهش به منظور جمع‌آوری داده‌های کیفی، ابتدا با ۲۰ نفر از صاحب‌نظران معماری در بخش آکادمیک مصاحبه عمیق از روش رودرو انجام شد. هدف از این بخش شناسایی شاخص‌ها در مصاحبه بود. سپس با انجام کدگذاری‌ها، پرسشنامه ۴۰ سوالی جهت استفاده در بخش کمی مورد استفاده قرار گرفت. نتایج نشان داد مولفه‌هایی همچون طراحی انسانی (مسئولیت‌پذیری طراحی در برابر نیازهای فیزیکی، فرهنگی، اجتماعی، و روح کاربر و خلق روح مکان، طراحی عملکردی (مسئولیت پذیری طراحی در خصوص تامین نیازهای فیزیکی)، طراحی پاسخگو به اصول زیبایی‌شناسی بصری، طراحی زیست‌محیطی (بومی‌نگری و انعکاس منطقه‌گرایی زیستی و اکولوژی طبیعی)، طراحی پایدار (مسئولیت‌پذیری نسبت به انرژی و منابع طبیعی) و ایمنی و امنیت بر مطلوبیت فضای قرارگاه، و اجتماع‌پذیری باغ شاهزاده تأثیرگذارند.

واژگان کلیدی: قرارگاه‌های اجتماعی، روانشناسی محیط، اجتماع پذیری، ادراک، باغ شاهزاده ماهان.

مقدمه

فعالیت‌های انسانی در عرصه اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و مانند آن معطوف به هدفی معین است و ضامن بقای جامعه و تداوم بخش زندگی عمومی و اجتماعی مردمانی است که به واسطه آن به هم می‌آمیزند (Parsi, 2002). نیاز به برقراری روابط اجتماعی در فضاهای شهری و معماری، موجب تعامل افراد با مکان کالبدی و اجتماعی در قالب تعاملات شناختی، رفتاری، عاطفی و معنایی می‌شود که یکی از نتایج آن حس تعلق به مکان می‌باشد (Madnipour, 2017) در دوران معاصر با افزایش فردگرایی، توجه به محیط کالبدی به عنوان محمل انسان‌های هم‌جوار، در جهت نزدیک‌تر کردن آنان به یکدیگر و جبران بخشی از تعاملات اجتماعی از دست‌رفته جاری در بناها و بافت‌های معماری و شهری گذشته، اهمیت بیش‌تری یافته است. گرایش به زندگی ماشینی، و تغییر چهره فضاهای معماری و شهری، جدایی‌گزینی مردم از فضاهای عمومی، نادیده‌انگاری ارزش‌های اجتماعی، فرهنگی و هویتی نهفته در فضاهای عمومی، بی‌توجهی به حفظ و ارتقای حیات جمعی در دهه‌های پیشین، موجب شده که برخی فضاهای اجتماعی در مقیاس‌های مختلف شهری، اهمیت و نقش خود را از دست بدهند. ایجاد فضاهای اجتماعی در مقیاس‌های مختلف شهری در دهه‌های اخیر تلاشی در جهت رفع نیاز اجتماعی انسان به فضاهای عمومی بوده است. حضور افراد در این فضاها منجر به اجتماع‌پذیری فضای عمومی و عاملی در جهت موفقیت فضاهاست. حال مقیاس‌های نزدیک به هم، نداشتن ویژگی‌ها و معیارهای فضاهای عمومی موفق و عدم معیارهایی جهت اجتماع‌پذیری فضاها منجر به خالی و رانده‌شدن فضاها شده است. از این لحاظ شناسایی معیارهای ایجادکننده و ارتقادهنده اجتماع-پذیری در فضاهای عمومی ضرورتی است در این جهت که مانع از خاموشی و از رونق افتادن فضاهای عمومی در مقیاس‌های مختلف باشد.

ارتباط دوسویه رفتار و محیط در واحد تحلیل قرارگاه رفتاری چه در بررسی محیط‌های ساخته‌شده از منظر رفتاری و چه در طراحی محیط با رویکرد رفتاری بسیار حائز اهمیت است. با بررسی منابع متعددی که به بررسی محیط‌های ساخته شده با رویکردهای مختلف از انسان‌شناسانه تا فرهنگی و بومی، مشخص می‌شود که توجه به مفهوم و ویژگی‌های قرارگاه رفتاری در طراحی با هر رویکردی بسیار مهم است (Rouhi Dehkordi, 2012)؛ زیرا که آنچه معماران خلق می‌کنند محیط بالقوه‌ای برای رفتار انسان است؛ و آنچه شخص استفاده و تحسین می‌کند، محیط مؤثر بر اوست. در واقع، هدف طراحان ایجاد محیط‌هایی است که نیازهای انسان را تأمین کنند و در این میان نقش علوم رفتاری در حرفه‌های طراحی، بالا بردن توانایی طراحان برای پیش‌بینی اثر محیط ساخته شده بر مردم است. مسأله بنیادین درک نقش محیط ساخته شده در زندگی مردم، فهم چستی معنای "محیط" است (Gibson & Ittelson, 1979, p 85).

فضاهای شهری، مکان‌هایی هستند که به عموم شهروندان تعلق داشته، منحصر به جنبه کالبدی و فیزیکی نبوده و درحقیقت با حضور انسان و فعالیت اوست که معنا می‌یابند. فضاهای شهری قدمتی دیرینه در تاریخ شهرسازی داشته، و در ادوار مختلف به اشکال گوناگون در شهرها حضور یافته، و سبب شکل‌گیری بافت شهری در پیرامون و یا بر حول محور خود گردیده‌اند (Kashani joo, 2001, p 91).

همچنین لازم به ذکر است، فعالیت‌های انسان در محیط، نظام پیچیده‌ای را تشکیل می‌دهند که وجوه مختلفی دارند. این رویکردها، در محور قرار دادن مفهومی کلی، یعنی کیفیت زندگی در محیط انسان‌ساخت، مشترک‌اند؛ و این امر ضرورت پرداختن به قابلیت‌های محیط انسان‌ساخت را آشکار می‌نماید. امکان برقراری تعاملات جمعی مطلوب در سطوح مختلف اجتماع در محیط‌های انسان‌ساخت از یک سو، و امکان ادراک محیط طبیعی، از سوی دیگر، بر دو جنبه از کیفیات محیط انسان‌ساخت دلالت دارند که در این تحقیق مورد کاوش قرار خواهند گرفت. در واقع نوشتار پژوهشی حاضر، بر آن است تا با مطالعه تعامل انسان و طبیعت در محیط انسان‌ساخت، پیوند رفتارهای فضایی انسان‌های حاضر در یک مکان، با کالبد فیزیکی قرارگاه‌های اجتماعی را مورد تحلیل و ارزیابی قرار داده و در نهایت، به تحلیل مولفه‌های موثر بر اجتماع‌پذیری باغ شاهزاده ماهان، متأثر از ادراک طبیعت در محیط انسان‌ساخت بپردازد. این تحقیق بر اساس تأکید نظریه‌پردازان علوم رفتاری بر مطالعه فضاهای کالبدی اجتماعی، نمونه‌های تفرجگاهی را که جزو بناهای آنتروپوفیلیک (انسانی) محسوب می‌شوند و روح انسان در آن‌ها، مخاطب فضاست، به منظور تبیین دقیق نتایج، مورد مطالعه قرار داده است. به همین دلیل در این مقاله سعی شده است با انتخاب باغ شاهزاده ماهان در کرمان، به عنوان یک نمونه موردی که از استقبال عمومی بالایی از افراد جامعه (داخلی و خارجی) برخوردار است؛ به عنوان یک نمونه موفق اجتماع‌پذیر، پرداخته شود.

پیشینه تحقیق

پژوهش حاضر از دو مفهوم عمده اجتماع‌پذیری و روان‌شناسی محیط تشکیل شده؛ که هر یک موضوع پژوهش‌های متعددی بوده‌اند:

ریشه‌های ظهور روانشناسی محیط در اروپا و بریتانیا مربوط به اواخر سال‌های ۱۹۴۰ و جریان بازسازی و احیای محیط‌های تخریب شده جنگ جهانی دوم است. از آن زمان تاکنون، این رشته، توجه بسیاری از پژوهشگران را به خود جلب کرده است. به طور کلی، در روانشناسی محیطی، همواره تأکید بر این بوده است که چگونه رفتار، احساسات و حس تندرستی انسان، تحت تأثیر محیط فیزیکی قرار می‌گیرد. البته پروشانسکی (۱۹۹۰) معتقد است که محیط فیزیکی، محیط اجتماعی نیز به شمار می‌آید و گاهی اوقات جداسازی این دو جنبه محیط ممکن نیست (Mehta, 2009). انسانها، محیط و ارتباط میان آنهاست که باید در طراحی شهری به صورت توأمان مورد توجه قرارگیرند. ارتباط بین انسان و محیط فرآیندی است که در جریان آن انسان و محیط به یکدیگر متصل شده و امکان مبادله اطلاعات فراهم می‌آید (Paknejad, 2018) محیط و رفتار آن قدر در هم تنیده شده‌اند که به سختی می‌توان آن‌ها را از هم تفکیک کرد. تفکیک ناپذیری آن‌ها نه فقط بر مبنای این گفته مرسوم که "محیط بر رفتار تأثیر می‌گذارد"؛ بلکه به این دلیل است که نمی‌توان رفتار را مستقل از رابطه درونی آن با محیط درک کرد، و این که رفتار را باید در بستر محیطی تعریف نمود (Lawson, 2001).

در منابع بسیاری می‌توان بحث‌های فراوانی پیرامون محیط و رفتار انسان و مجموعه هم‌بستگی‌ها و وابستگی‌هایشان از منظرهای گوناگون یافت. دیوید هاویلند (۱۹۶۹) با عبارت «فضای فعالیت ۲» و پرین (۱۹۷۰)، با عبارات «نظام‌های

فعالیت ۳ و «مدارهای رفتار» سعی در به‌کارگیری عباراتی جهت بازنمایی و تعریف این هم‌بستگی‌ها و وابستگی‌ها داشته‌اند؛ برایان لائوسون نیز در کتاب «زبان فضا» با بیان مطالب و ارجاعاتی از بارکر، آلدوون‌ایک و دیگران تلاش به تشریح و تدقیق این ارتباطات می‌نماید. از خلال تمامی مطالب و منابع باید اشاره کرد که برای بررسی و شناسایی ماهیت ارتباطات مابین محیط و رفتار، روانشناسی اکولوژیک (زیست‌بوم‌شناختی) - با نگرش فرافردی‌ای که به پژوهش در زمینه رفتار انسان دارد- برای پژوهشگران که دغدغه بررسی رفتار فرد در محیط و نه در آزمایشگاه را داشتند، راه‌گشا و یاری‌رسان بوده است. چنان‌که راجر و همکارانش با ایجاد این رشته و در خلال پژوهشی با هدف شناسایی رفتارهای کودکان به مجموعه ارتباطات، وابستگی‌ها، تأثیرات و تأثرات مابین محیط و رفتار پی برد که قابلیت تحت عبارتی خاص و ویژه را داشت، و آن «قرارگاه رفتاری» بود. بارکر و همکارانش تلاش‌های بسیاری جهت ارائه این مفهوم در حوزه روانشناسی اکولوژیک انجام دادند و در نهایت امروزه این عبارت شرح و تعریف مشخص و منسجمی را داراست. جان لنگ قرارگاه رفتاری را چنین تعریف می‌کند: «قرارگاه یا مکان رفتاری، ترکیبی پایدار از فعالیت و مکان در نظر گرفته شده است که شامل اجزای زیر است: فعالیتی بازگشت‌کننده و قابل تکرار یا الگوی جاری رفتار، طرح خاصی از محیط کالبدی، رابطه‌ای سازگار بین این دو یا هم‌ساختی، دوره زمانی خاص» (Lang, 2011) برایان لائوسون تعریف متفاوتی را ارائه می‌دهد که آن را می‌توان از خلال متون نگاشته شده وی استخراج کرد: فضا جزء مهم و سازنده قرارگاه است؛ رفتار در قرارگاه صورت می‌پذیرد؛ قائل شدن بازه زمانی و مکانی برای قرارگاه و ارجاع به جمله‌ای از آلدوون‌ایک در خصوص فضا و زمان در دنیای واقعی و مکان و فرصت در ذهن انسان؛ قرارگاه دربرگیرنده فضا، مردم و فعالیت‌هایشان است؛ قرارگاه‌ها، خواه جزئی از یک قلمرو ویژه باشند یا نه، برای ما به مثابه راهی برای تولید نمودن امنیت، اهمیت دارند؛ فرهنگ در خوانائی قرارگاه‌ها نقش دارد؛ نحوه رفتار در یک قرارگاه و تأثیر فضا بر رفتار افراد را تحت عنوان «زبان فضا» که ویژگی غیرشفاهی بودن آن و کنترل‌کنندگی چگونگی رفتار صحیح در فضا را بیان می‌نماید (Lawson, 2001).

با مروری بر ادبیات حوزه روانشناسی اکولوژیک و به ویژه قرارگاه رفتاری به مقالات متعدد دیگری نیز می‌توان اشاره کرد که همگی با پذیرش تعریف قرارگاه‌های رفتاری باکر، در پی توسعه و تشریح هر چه بیش‌تر ویژگی‌های قرارگاه رفتاری هستند (Hartwell, 1955).

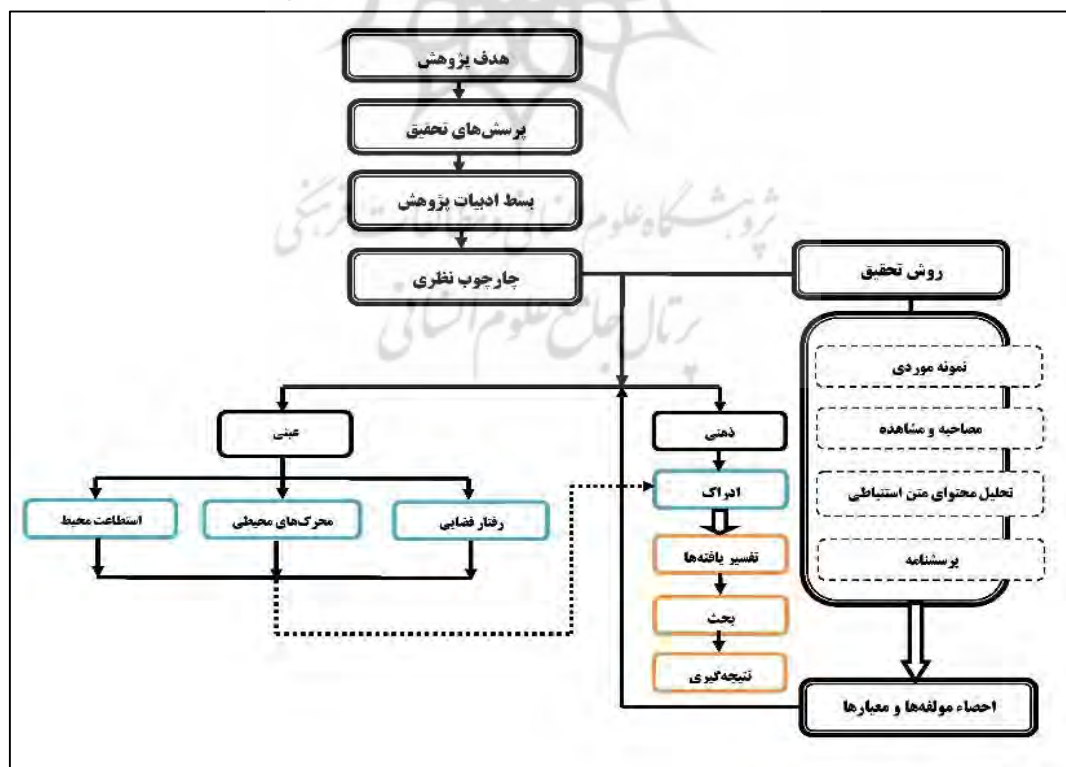
در سال‌های اخیر در مجلات معتبر داخل کشور نیز به حوزه‌های روانشناسی محیط، ادراک فضا، و پویایی فضاهای تجمع‌پذیر پرداخته شده، که به برخی از این پژوهش‌ها، به شرح ذیل اشاره می‌شود:

در پژوهش مهدوی‌نژاد به تجلی مفهوم حرکت در معماری ایران پرداخته شد و حرکت را در دو قالب حرکت فیزیکی و حرکت معنایی، در معماری سنتی مورد بررسی قرار داد (Salehi, 2014). در تحقیقی دیگر نیز که شیخ اسدی و همکارانش داشته‌اند، اصول سازماندهی مؤثر بر ایجاد تصاویر ذهنی بینندگان در باغ شاهزاده ماهان مورد تحلیل قرار گرفت. هدف این مقاله شناسایی و مقایسه عوامل سازنده تصاویر ذهنی افراد از باغ شاهزاده ماهان می‌باشد (Sheikh, 2013).

مهتا به بررسی طراحی شهری و برهم کنش های اجتماعی در خیابان پرداخته و به واسطه مصاحبه های عمیق و برداشت های میدانی به دنبال کشف رازهای پنهان میان کیفیت های محیطی و رفتار استفاده کنندگان بوده است (Mehta, 2009). جان لنگ و والتر مولسکی به بررسی تئوری های معماری و عملکردها و علوم رفتاری پرداختند و قرارگاه های رفتاری را در ارتباط با فرآیند رفتار انسان در محیط مورد کنکاش قرار دادند (Lang & Moleski, 2011).

در خصوص مبحث اجتماع پذیری؛ محققان این مساله خطیر و و ویژگی های اجتماعی را یکی از عوامل اساسی در فضاهای عمومی شهری می دانند: از این جمله می توان، به مطالعه ای اشاره کرد که بر روی بیش از ۱۰۰۰ قطعه فضای عمومی شهری در کشورهای مختلف دنیا انجام شده است. نتایج این مطالعه نشان می دهد که عوامل اساسی: دسترسی و به هم پیوستگی، آسایش و تصویر ذهنی، استفاده ها و فعالیت ها، و اجتماع پذیری در مطلوبیت فضاهای عمومی مؤثرند. در ارتباط با اجتماع پذیری به عنوان یک مؤلفه اصلی، تنوع به عنوان یک شاخصه غیرعینی مطرح شده و از میزان حضور کودکان، بانوان و سالخوردگان به عنوان یک معیار سنجش نام می برد.

پژوهش حاضر یک تحقیق تجربی کاربردی، از دیدگاه اندیشمندان و متخصصین حوزه معماری و روانشناسی محیط، پیرامون ویژگی های محیط و تجربه حضور آنان در فضای تفرجگاهی باغ شاهزاده ماهان است. هم چنین با استفاده از روش علوم رفتاری- محیطی، و کاربرست مشاهده های شخصی گسترده از باغ شاهزاده، در قالب شانزده دوره حضور در باغ، طی چهار فصل سال، و نیز انجام مصاحبه های عمیق با گردشگران و کاربران و کارکنان حاضر در باغ (اعم از متخصصین دانش معماری و شهرسازی، و عوام)، در راستای یافتن ارتباط ادراک مردم از محیط، و بروز رفتار استقبال از حضور در این تفرجگاه، و در نهایت احصاء مولفه های موثر بر مطلوبیت فضای باغ شاهزاده است (نمودار شماره ۱).

نمودار ۱: مدل پژوهش

مبانی نظری

اجتماع‌پذیری

استفاده از واژه‌های اجتماع‌پذیر و اجتماع‌گریز، بیان‌گر کیفیت‌های فضایی هستند که مردم را گرد هم آورده، و یا از هم دور می‌نمایند. این واژه‌ها را برای نخستین بار همفریاسموند با همراهی رابرت سامر، زمانی که مدیریت بیمارستانی در کانادا را بر عهده داشت تعریف کردند (Osmond, 1957). فرآیند اجتماع‌پذیری، با برقراری تعامل و ارتباط اجتماعی بین بهره‌برداران هر فضای عمومی و مشترک معماری قابل حصول است؛ و قابلیت شرکت مؤثر در تعامل با دیگران، چه در زندگی خصوصی و چه در زندگی عمومی و حرفه‌ای انسان‌ها، از اهمیت حیاتی برخوردار است (Madanipour, 2000).

وجود فضاهای عمومی دارای خصیصه اجتماع‌پذیری، مکمل مهمی در جهت اجتماعی‌شدن افراد است. علاوه بر این اجتماع‌پذیری فضاهای عمومی، موجب ارتقاء روحیه همبستگی، رشد فردی، ایجاد و برای همه شهروندان، بدون در نظر گرفتن جنسیت، نژاد، قومیت، سن یا سطح اجتماعی و اقتصادی است. محیط:

محیط یکی از ابتدایی‌ترین مفاهیمی است که شناسایی آن برای بحث در این مقاله لازم است. "رابرت کوآن" در فرهنگ شهرسازی خود محیط در زبان شهرسازی را به عنوان محیط محلی، به معنای خصوصیات یک مکان تعریف کرده است و آن را به دو بخش محیط طبیعی و محیط مصنوع تقسیم‌بندی می‌کند (Cowan, 2005). حضور سکونتگاه‌های انسانی در طبیعت و تلاش انسان برای بهره‌مندی از مواهب طبیعی در زیستگاه‌های خود، به ارتباطی پیچیده بین فرآیندهای طبیعی و محیط مصنوع می‌شود. به همین سبب، منظور از محیط در این اینجا هر آن چیزی است که انسان را احاطه کرده است (Zolfi Gol, 2019).

واژه «محیط» آن‌قدر کاربرد دارد که تشخیص معنای آن مشکل شده است (Porteous, 1977:87). بعضی از تحلیل‌ها بین محیط‌های کالبدی، اجتماعی، روانشناختی و رفتاری تمایز قائل شده‌اند. محیط روانشناختی و رفتاری، شامل تصاویر ذهنی مردم می‌باشد. نکته اصلی این طبقه‌بندی‌ها و دسته‌بندی‌های مشابه، تمایز بین جهان واقعی، حقیقی یا عینی اطراف انسان و جهان پدیدارشناختی است، که خودآگاه یا ناخودآگاه، الگوهای رفتار و واکنش-های روحی مردم را تحت تأثیر قرار می‌دهند. هدف این‌گونه طبقه‌بندی‌ها، شناخت چارچوب عوامل مؤثر بر زندگی انسان است. تمام این طبقه‌بندی‌ها، وجود محیط بالقوه برای رفتار و محیط مؤثر که فرد به آن توجه می‌کند و آن را مورد استفاده قرار می‌دهد را تشخیص داده‌اند (Lang, 2016, p237).

قرارگاه رفتاری

قرارگاه رفتاری که در بستر روانشناسی اکولوژیک و در پی پژوهش بارکر و همکارانش معرفی شد، در حوزه روانشناسی اکولوژیک، در پی تشریح ارتباطات رفتار و محیط در قالب زمان و مکان مشخص است. با توجه به اینکه بارکر نشان داد یک قرارگاه رفتاری در رسیدن انسان‌های حاضر در آن، به رضایت‌مندی، نقش دارد؛ می‌توان با نتیجه‌گیری از تحلیل

و تبیین قرارگاه های رفتاری موجود برای ارتقاء اصول راهنما و دانش طراحی طراحان، به خلق فضاهای جدید و کارآمد اجتماع پذیر بهره برد (Barker, 1968).

فعالیت و ارتباط انسان با محیط

ارتباط میان انسان با محیط اطراف او تابعی از مجموعه سیستم حواس چندگانه اش است. اهمیت حواس انسان تا آنجاست که «ادوارد هال» احساس بشر از فضا را در ارتباطی نزدیک با دریافت و درک او از حواس خویش می داند، که آن هم در عکس العمل نزدیک با محیط اطراف او است (Hall, 1997). انگیزش، نیروی هدایت گر رفتار است. رفتارها در جهت ارضای نیازهای انسانی شکل می گیرند. در جایی دیگر رفتار را به عنوان نحوه انجام یک فعالیت تعریف کرده اند که فعالیت نیز در راستای تأمین نیازهای انسان صورت می گیرد (Paknejad, 2018).

مطابق با نظر یان گل، فعالیت های مردم را در فضاهای عمومی می توان به سه گروه طبقه بندی کرد که هر یک به ویژگی های متفاوتی در محیط کالبدی نیاز دارند: فعالیت های ضروری، فعالیت های انتخابی، و فعالیت های اجتماعی. فعالیت های اجباری: فرد در هر شرایطی ناگزیر از انجام این فعالیت ها است. از آنجا که فعالیت هایی از این دست اجباری است، کمترین تأثیر را از محیط مادی و فضای عمومی می پذیرد؛ چون در تمام ایام سال و تحت هر شرایطی انجام می گیرند. اگر محیط بیرونی کیفیت نازلی داشته باشد، مردم فقط فعالیت های ضروری را انجام می دهند؛ و در جایی که کیفیت فضایی بالاست، علاوه بر این که به فعالیت های ضروری می پردازند؛ تمایل آن ها به حضور در محیط، و ترجیح دادن پیاده روی به عبور سریع با اتومبیل بیش تر می شود.

فعالیت های اختیاری: این گونه فعالیت ها جنبه حیاتی ندارند، و در شرایطی انجام می گیرند که زمینه مطلوب برای آن ها فراهم باشد، مانند فعالیت های تفریحی.

فعالیت های اجتماعی: انجام این فعالیت ها منوط به حضور افراد دیگر در فضا است، و اصولاً خارج از صورت جمعی امکان پذیر نیستند؛ مانند بازی کودکان، دیدار کوتاه با همسایگان و ... (Gehl, Gemzoe & Kirkaes, 1987, pp 123-124). یان گل میزان این فعالیت ها را در محیط و فضای شهری در ارتباط با کیفیت آن ها می داند (Paknejad, 2018).

پارک ها، باغ ها و تفرجگاه ها، برای استراحت، آشنایی با طبیعت، و انجام فعالیت های اختیاری و اجتماعی که در سایر فضاها ممکن نمی باشد، مفید بوده و تأثیر زیادی در بهداشت و سلامت شهروندان دارند (Azmon, 2018). هم چنین امروزه این نظر که فضاهای سبز تفریحی بر رفتار شهروندان تأثیر می گذارند و می توانند برای تنظیم رفتار به کار برده شوند، امری پذیرفتنی است و اصولاً چنین امکانی وجود دارد که از طریق برنامه ریزی و طراحی فضاهای جمعی تفرجگاهی آمیخته با طبیعت، مراتب ارتقای اخلاقی و اجتماعی افراد جامعه را فراهم سازد و از طریق تماس با طبیعت، صدمات وارده به هویت و شخصیت افراد را جبران نماید. بنابراین امروزه ساخت و طراحی این مکان ها، از فضای کالبدی محض دور شده و بر این فضاها به عنوان مکان هایی مناسب که می توانند آثار اجتماعی، فرهنگی و روانشناختی مثبتی داشته باشد، تأکید می شود (Madanipour, 2000). بدین ترتیب شکل گیری قرارگاه های اجتماعی که کانون های فعالیت در فضاهای شهری به حساب می آیند، سهم بسزایی در وقوع فعالیت های اختیاری و اجتماعی و بالتبع، در شکل گیری شخصیت اجتماعی افراد جامعه دارد. همان طور که مفهوم قرارگاه رفتاری به تجربه های مردم در زندگی روزمره شان در محیط واقعی می پردازد. و بکر عنوان کرد، قرارگاه رفتاری به زمینه وسیع تری تعلق

دارد و بر این اساس، فضای جمعی نه تنها خود می‌تواند یک قرارگاه رفتاری باشد، بلکه می‌تواند شماری از قرارگاه‌های رفتاری خرد را در خود جای دهد (Wicker, 2002).

فضاهای تفریحی، در طول شبانه‌روز با تنوع فعالیتی، زمانی و سنی قرارگاه‌های رفتاری همراه می‌باشند. بی‌روحي و ملالت فضا، اغلب به علت کمبود انواع الگوهای ثابت رفتاری در محیط است. روابط اجتماعی و معاشرت عمومی مردم در قرارگاه‌های رفتاری عمومی صورت می‌گیرد. آنان جذب قرارگاهی می‌شوند که توانایی و میل به سازگاری با الگوهای ثابت رفتاری که در آن‌جا روی می‌دهد، را داشته باشند. نکته مهم در نیاز به ایجاد هماهنگی، قابلیت انطباق و سازگاری بین یک الگوی رفتاری با محیط فیزیکی آن است که رفتار در آن به وقوع می‌پیوندد. این ویژگی سبب می‌شود تا برخی مکان‌ها در ارتباط با برخی الگوهای رفتاری مناسب‌تر بوده و دارای قابلیت بیشتری باشند. بنابراین قرارگاه اجتماعی، به عنوان یک قرارگاه رفتاری باید پاسخ‌گوی نیازهای رفتاری ثابت و متفاوت گروه‌های مختلف مردمی باشد (Aminzadeh, 2003).

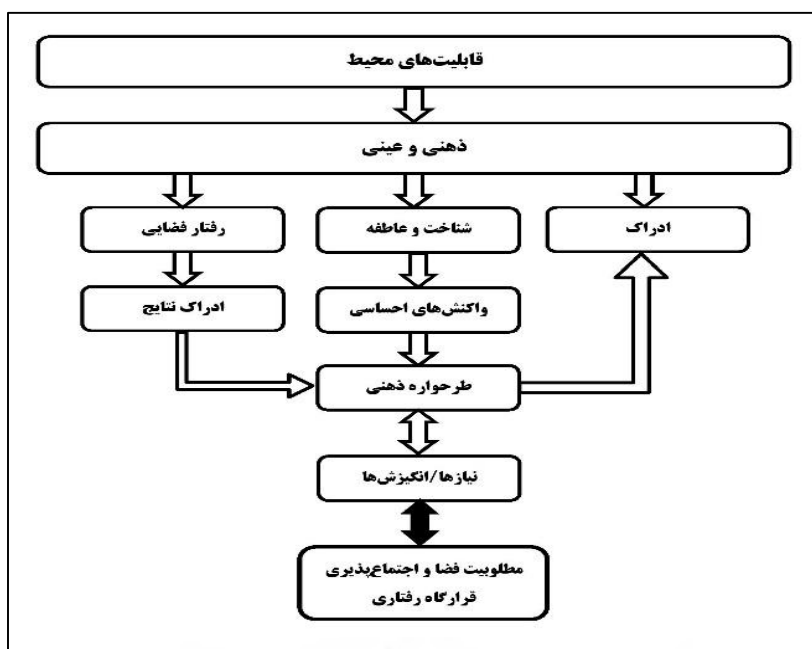
همچنین، در فرآیند ادراک محیط، هر میزان که توافقات ذهنی میان تجربه‌کنندگان از فضای معماری بیشتر باشد، تعبیر مشترک از معماری و مطلوبیت معماری در میان آن گروه امکان پذیرتر است. برای کشف توافقات ذهنی میتوان از روانشناسی محیط بهره جست. در حیطه روانشناسی محیط و به طور خاص تصویر ذهنی از محیط، با محور قرار دادن معیارهای کالبدی سازنده فضاهای خوانا و خاطره ساز در مقیاس شهر، پژوهشهای بسیاری انجام شده است (Sheikh, 2013).

ادراک

در حوزه روانشناسی، ادراک فرایندی ذهنی است که طی آن تجارب حسی معنی دار شده و انسان روابط امور و معانی اشیاء

را در می‌یابد. انسان برای برقراری ارتباط و تعامل با محیط کالبدی، به دریافت و ادراک اطلاعات نیازمند است. در فرایند ادراک، انسان اطلاعات لازم را براساس نیاز خود از محیط برمیگزیند (Asadi, 2017). در نتیجه ادراک محیط، فرایندی ذهنی است که در آن، اطلاعات دریافت شده از حواس، سازماندهی و تفسیر می‌شوند و به ما کمک می‌کند تا محیط پیرامون را درک کرده، نسبت به آن شناخت داشته و در قالب رفتار، به آن واکنش نشان دهیم.

(Shahcheraghi, 2020)

نمودار ۲: فرآیندهای اساسی تعامل انسان و محیط (مراحل ادراک) بر اساس نظریه گیسون به سال ۱۹۹۶

Source: (Lang, 2016)

معرفی نمونه مورد مطالعه

باغ شاهزاده ماهان باغ شاهزاده در ۳۵ کیلومتری جنوب شرقی کرمان و در دامنه شمالی کوه جوپار در حاشیه شهر ماهان قرار گرفته است.

این بنا مربوط به اواخر دوره قاجاریه بوده و در سال ۱۲۷۶ هجری شمسی توسط عبدالحمید فرمانفرما حاکم وقت کرمان ساخته شده است. این باغ با مساحتی قریب به ۵/۵ هکتار، شامل دو مجموعه شرقی و غربی می باشد. کوشک به صورت دو آشکوبه ساخته شده است؛ و سردرب آن از معماری منحصر به فردی برخوردار است، که آن را از سایر باغ های ایرانی متمایز می سازد (Masoudi, 2009). بسیاری از عوامل مؤثر در طراحی پردیس های ایرانی، شامل: تأثیر محیط پیرامون (طراحی پایدار)، آب، گیاه و فضای سبز، سایه و روشن، هندسه، تنوع فضایی، کوشک، و ... به گونه ای عالی، در طراحی باغ شاهزاده نیز دیده می شوند، و تمام این عوامل می توانند به عنوان «محرک های عینی» و «استطاعت محیط»، در جایگاه عواملی مؤثر در ایجاد حس تعلق به مکان در بازدیدکنندگان، و در نهایت، اجتماع پذیری مطلوب این باغ، مورد بررسی قرار گیرند.

شکل ۱: موقعیت سلسه مراتبی باغ شاهزاده ماهان در ایران-کرمان-ماهان

(Source: <https://maps.google.com>, <https://gov.kr.ir>)

عناصر مصنوعی	عناصر طبیعی			شهر، موقعیت، وسعت	تصویر	باغ
	شکل زمین	نمایش آب	گیاهان			
<ul style="list-style-type: none"> ◆ کوشک ◆ عمارت سردر 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ موقعیت ◆ باغ در زمین شیب‌دار 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ فرم ◆ عمودی و افقی ◆ آبشارهای مکرر ◆ حوضچه‌ها و حوض ◆ بزرگی به شکل بیضی 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ سرو ◆ چنار ◆ درختان میوه ◆ سپیدار ◆ تبریز 	<ul style="list-style-type: none"> ◆ کرمان ◆ ماهان ◆ واقع در محور مواصلاتی کرمان (ماهان) ◆ وسعت تقریبی ۵,۵ هکتار 		<ul style="list-style-type: none"> ◆ شاهزاده ماهان

شکل ۲: مشخصات باغ شاهزاده ماهان

(Source: Author, taken from test research, 2018)

تجربه حضور در باغ

راه ورود به باغ، با تجربه کردن مقوله دورنمایی یا "پرسپکتیویته" همراه و همزاد است. اجزا و عناصری که در طول راهی دیده می‌شوند که آدمیزاد را به باغ می‌برد، تصویرهایی به شناسنده ارائه می‌شوند. دگرگونی مدام اندازه این تصویرها و موضع و موقعیت آن‌ها و ترکیب شدن تدریجی آن‌ها با عناصر تصویری نو، اجازه نمی‌دهند که بهره‌وری از باغ، به برداشتی خشک و یک‌پارچه ثابت منتهی شود (Flamaki, 2010).

از ویژگی‌های این باغ که به صورت پله‌ای ساخته شده، وجود آبشارهای زیبا در محور اصلی آن است. کوشک در نقطه مرتفع باغ تخت قرار می‌گیرد، از نظر منظر دارای دیدی بسیار عالی است؛ و نوعی احساس متعالی در انسان برمی‌انگیزد (Heidrantaj, 2010). باغ شاهزاده ماهان، در صحرای وسیع کرمان قرار دارد، شکل کلی باغ با محور مرکزی، آبشارها، پیاده‌روها و ردیف متناوب درختان چنار و سرو، کرت‌های جانبی میوه، دید بیننده را به بنای سفید بالاخانه در متن کوه‌ها متوجه می‌سازد (Asadi, 2017) (شکل شماره ۳)

تفاوت گونه‌های مثمر و غیرمثمر موجود در باغ شاهزاده، از نظر جنبه‌های بصری در ساعات مختلف روز و فصول مختلف سال نمایش زیبایی از تضاد در فرم، رنگ، بافت، اندازه و مقیاس و موجب تقویت محتوای زیبایی شناختی باغ می‌شود (Khalilnejad, 2016).

شکل ۳: تصاویری از زیبایی‌های فضای باغ

(Source: Author, summer 2018 and summer 2019)

بررسی نمونه های موفق محیط های اجتماعی شهری، و نحوه استفاده و عملکرد استفاده کنندگان از فضا در راستای آموختن ویژگی های محیطی موجود در آن، به منظور به کارگیری اصول در طراحی های آتی از دلایل اصلی پژوهش حاضر است که نگاهی فراتر از یک تفرجگاه، به محیط ساخته شده را می طلبد. بررسی ارتباط میان رفتارهای اجتماعی و کیفیت های محیطی قرارگاه اجتماعی باغ شاهزاده، و بازشناسی الگوهای رفتاری و ویژگی های فیزیکی آن از یک طرف، و تحلیل قرارگاه های رفتاری به عنوان پتانسیل اصلی ایجاد تعاملات اجتماعی پایدار از طرف دیگر، از اهداف اصلی پژوهش است. طراحی شهری فعال درصدد ارتقای کیفیت محیطی در راستای ارتقای زندگی مردم گام برمی دارد. بنابراین پرده برداشتن از ارتباط میان انسان و محیط، کنش و واکنش های صورت گرفته متأثر از این دو بر هم، در رسیدن به دغدغه اصلی طراحی معماری فعال و پویا، کمک شایانی می نماید.

تحلیل یافته ها

تحقیق حاضر یک تحقیق تجربی کاربردی و از نظر نوع داده ها آمیخته (کمی-کیفی) است. جامعه آماری در بخش کیفی (بخش مصاحبه)، ۲۰ نفر از خبرگان و متخصصین، و صاحب نظران آشنا به مباحث معماری در بخش آکادمیک بودند که با روش نمونه گیری هدف مند و با در نظر گرفتن قانون اشباع انتخاب شدند. جامعه آماری در بخش کمی، شامل گردشگران باغ شاهزاده ماهان، کاربران و افراد دست اندرکار، و نیز افرادی است که در ارتباط با موضوع تحقیق آگاهی دارند که میزان آنها نامشخص می باشد. با استفاده از فرمول کوکران و روش نمونه گیری در دسترس و با توجه به جامعه نامحدود، حجم نمونه ۳۸۴ نفر در نظر گرفته شد. در این پژوهش در مراحل مختلف از ابزارهای مختلف گردآوری اطلاعات استفاده شده است. در مرحله کیفی، از مصاحبه استفاده شده است. در مرحله اول، به منظور جمع آوری داده های کیفی، ابتدا با ۲۰ نفر از صاحب نظران آشنا به مباحث معماری در بخش آکادمیک، مصاحبه عمیق از روش رودررو و حضور در محل انجام شد. هدف از این بخش شناسایی و استخراج شاخص ها (معیارها) در مصاحبه بود. پس از انجام مصاحبه و دریافت نظرات خبرگان و انجام کدگذاری ها، پرسشنامه ۴۰ سوالی جهت استفاده در بخش کمی مورد استفاده قرار گرفت. در ارتباط با روایی از آزمون CVR، و در ارتباط با پایایی، از آزمون آلفای کرونباخ استفاده شد، که میزان آن ۰/۸۵۳ است. در ادامه از آزمون کولموگروف اسمیرنوف، آزمون تحلیل عاملی اکتشافی جهت بررسی شناسایی مولفه ها در پرسشنامه اول، آزمون تی تک نمونه ای و نیز از آزمون فریدمن جهت تعیین درجه تناسب الگو با استفاده از نرم افزار SPSS22 و LISREL8 استفاده شد.

تحلیل عاملی اکتشافی

الف) امکان انجام تحلیل عاملی

جدول ۱: آزمون KMO و بارتلت

کیسر - میر	.863
کا اسکوار	1.298E4
بارتلت	درجه آزادی ۴۹۳
سطح معناداری	.000

Source: Research Findings, 2020

بر اساس نتیجه آزمون‌ها که در جدول ۱ آمده، نتیجه آزمون KMO که مقدار آن برابر با ۰,۸۶۳ می‌باشد نشان‌دهنده این است که داده‌های مربوط، قابل تقلیل به تعدادی عوامل زیربنایی و بنیادی می‌باشد. هم‌چنین نتیجه آزمون بارتلت $1.298E4$ است که در سطح خطای ۰,۰۱ معنی‌دار است، نشان می‌دهد که ماتریس همبستگی بین گویه‌ها، ماتریس واحد و همانی نمی‌باشد.

ب) استخراج عوامل

مجموع مجذور بارهای عاملی استخراج شده (مقدار ویژه) برای ۶ عامل، بالاتر از یک است؛ در نتیجه در این پژوهش ۶ عامل اصلی وجود دارد.

جدول ۲: خلاصه‌ای از جدول واریانس کل تبیین شده (۱ الی ۷ و ۳۷ الی ۴۰)

واریانس کل تبیین شده									
بردار اولیه			استخراج چرخش یافته			مربع مجذور چرخش یافته			سوالات
درصد اختلاف درصد تجمعی کل			درصد اختلاف درصد تجمعی کل			درصد اختلاف درصد تجمعی کل			کل
21.215	21.215	5.304	22.052	22.052	5.513	22.052	22.052	5.513	1
40.557	19.342	4.835	41.295	19.243	4.811	41.295	19.243	4.811	2
57.240	16.682	4.171	58.148	16.853	4.213	58.148	16.853	4.213	3
68.623	11.383	2.846	70.705	12.557	3.139	70.705	12.557	3.139	4
89.652	6.94	1.554	89.967	.387	1.093	81.150	10.445	2.611	5
89.578	6.91	1.493	89.999	.365	1.087	87.064	5.914	1.479	6
						88.698	4.634	1.409	7
						99.278	.233	.066	37
						۸۹۹۹.۸	۴۹.۱	۶.۰۳	38
						۹۲۱۹۹.	۳۸.۱	۱.۰۳	39
						100.000	.129	.029	40

Source: Research Findings, 2020

در مجموع تمامی ۶ عامل با مقادیر ویژه بالاتر از یک، توانسته‌اند 89.672 از واریانس ۴۰ گویه مربوط به پرسشنامه را تبیین کنند.

جدول ۳: خلاصه ماتریس عناصر چرخش یافته (موارد ۱ الی ۱۱ و ۳۰ الی ۴۰)

سوال	1	2	3	4	5	6	سوال	1	2	3	4	5	6
سوال ۱							سوال ۳۰						
سوال ۲							سوال ۳۱						
سوال ۳							سوال ۳۲						
سوال ۴							سوال ۳۳						
سوال ۵							سوال ۳۴						
سوال ۶							سوال ۳۵						
سوال ۷							سوال ۳۶						
سوال ۸							سوال ۳۷						
سوال ۹							سوال ۳۸						
سوال ۱۰							سوال ۳۹						
سوال ۱۱							سوال ۴۰						

Source: Research Findings, 2020

ج) معنی داری بارهای عاملی و دسته بندی گویه ها:

همان طور که در جدول ۳ مشاهده می شود، بارهای عاملی ۴۰ گویه در نظر گرفته شده، بالاتر از ۰/۵ است، که نشان دهنده معنی دار بودن همه گویه هاست. علاوه بر این، با توجه به این جدول می توان گویه ها را دسته بندی کرد، و بر اساس مفهوم و نام سوالات قرار گرفته شده در ستون مربوط به هر عامل، نام آن عامل را شناسایی کرد. با توجه به ماتریس چرخش یافته، دسته بندی بر اساس ۴۰ زیرشاخص و ۶ عامل به دست آمد. حال با توجه به ماهیت این ۴۰ سوال که در قالب ۶ عامل دسته بندی شده اند، این ۶ شاخص را نام گذاری می کنیم. در ادامه جهت بررسی فرضیات ابتدا از آزمون کولموگروف جهت بررسی نرمال بودن استفاده می شود. H0: داده ها دارای توزیع نرمال نیستند.

H1: داده ها دارای توزیع نرمال هستند.

جدول ۴: بررسی توزیع داده های متغیرهای مستقل و وابسته

حجم نمونه	384
میانگین	3.2543
پارامترهای توزیع نرمال	انحراف معیار 1.4322
آماره اسمیرنوف- کولموگروف	2.216
سطح معنی داری آزمون	51۳.
نتیجه آزمون	نرمال است

Source: Research Findings, 2020

سطح معنی داری همه متغیرها بزرگتر از سطح آزمون یا خطا (۰,۰۵) می باشد؛ بنابراین توزیع همه متغیرها نرمال است؛ لذا، می توان از آزمون های پارامتریک استفاده نمود. در ادامه جهت بررسی سوال، از آزمون تی تک نمونه ای برای بررسی دو فرضیه تحقیق (که در واقع سوال دوم و سوم تحقیق هستند) استفاده می شود.

(فرضیه اصلی)

فرضیه‌های H_0 و H_1 به شرح زیر تعریف می‌شوند:

به نظر می‌رسد نمی‌توان با بکارگیری اصول طراحی محیط طبیعی و ترکیب طبیعت در محیط‌های انسان‌ساخت، تفرجگاه‌هایی مطلوب و اجتماع‌پذیر طراحی نمود. $H_0=$
 به نظر می‌رسد می‌توان با بکارگیری اصول طراحی محیط طبیعی و ترکیب طبیعت در محیط‌های انسان‌ساخت، تفرجگاه‌هایی مطلوب و اجتماع‌پذیر طراحی نمود. $H_1=$

جدول ۵: میزان تست برای فرضیه اصلی

میزان آماره تی		سطح معناداری		درجه آزادی	میزان تست = ۳
سطح بالا	سطح پایین	میانگین خطا	سطح ۹۵٪ اطمینان	۹.۰۰	۳.۹۰۰
۱.۴۰۵۳	۱.۱۷۸۸	۱.۲۹۲۰۴		۲۲۵	

Source: Research Findings, 2020

در جدول ۵ مقدار sig، صفر می‌باشد. با توجه به مقدار $\alpha = .05$ اینطور نتیجه می‌شود که $sig < \alpha$ بوده و بدین ترتیب H_0 رد شده و H_1 پذیرفته خواهد شد؛ بنابراین نتیجه می‌گیریم که به نظر می‌رسد می‌توان با بکارگیری اصول طراحی محیط طبیعی، و ترکیب طبیعت در محیط‌های انسان‌ساخت، تفرجگاه‌هایی مطلوب و اجتماع‌پذیر طراحی نمود. هم‌چنین میانگین خطاها مثبت است، و وضعیت موجود این عوامل مثبت است. (فرضیه فرعی):

فرضیه‌های H_0 و H_1 به شرح زیر تعریف می‌شوند:

به نظر می‌رسد شکل فضا، ارتباط یک فضا با دیگر فضاها، ارتباط هریک از فضاها بسته، باز و نیمه‌باز با یکدیگر، و چگونگی ارتباط با طبیعت بر ارتقاء سطح کیفی محیط طبیعی در قرارگاه‌های اجتماعی، از لحاظ روان‌شناسی محیط تاثیرگذار است. $H_0=$

به نظر نمی‌رسد شکل فضا، ارتباط یک فضا با دیگر فضاها، ارتباط هریک از فضاها بسته، باز و نیمه‌باز با یکدیگر، و چگونگی ارتباط با طبیعت بر ارتقاء سطح کیفی محیط طبیعی در قرارگاه‌های اجتماعی، از لحاظ روان‌شناسی محیط تاثیرگذار است. $H_1=$

جدول ۶: میزان تست برای فرضیه فرعی

میزان آماره تی		سطح معناداری		درجه آزادی	میزان تست = ۳
سطح بالا	سطح پایین	میانگین خطا	سطح ۹۵٪ اطمینان	.۰۰۰	۵.۶۴۸
۱.۹۹۴۳	۱.۹۱۷۳	۱.۹۵۵۷		۲۲۵	

Source: Research Findings, 2020

در جدول ۶ مقدار sig، صفر می باشد. با توجه به مقدار $\alpha = .05$ اینطور نتیجه می شود که $\text{sig} < \alpha$ بوده و بدین ترتیب H_0 رده شده و H_1 پذیرفته خواهد شد بنابراین نتیجه می گیریم که: به نظر می رسد شکل فضا، ارتباط یک فضا با دیگر فضاها، ارتباط هر یک از فضاهای بسته، باز و نیمه باز با یکدیگر، و چگونگی ارتباط با طبیعت بر ارتقاء سطح کیفی محیط طبیعی در قرارگاه های اجتماعی، از لحاظ روان شناسی محیط تاثیر گذار است. طراحی نمود. هم چنین میانگین خطاها مثبت است و وضعیت موجود این عوامل مثبت است.

در ادامه جهت بررسی اولویت بندی از آزمون فریدمن استفاده خواهد شد:

در این مرحله از آزمون فریدمن استفاده می کنیم. فرضیه های این آزمون به صورت ذیل است:

$H_0 =$ زیر شاخص های از اهمیت یکسانی برخوردارند

$H_1 =$ زیر شاخص ها از اهمیت یکسانی برخوردار نیستند.

جدول ۷: آزمون فریدمن

تعداد کای دو	درجه آزادی	سطح معناداری
7.231E3	39	۰/۰۰۰

Source: Research Findings, 2020

مقدار sig، بدست آمده که برابر ۰/۰۰ است و از ۰/۰۵ کم تر است، فرض صفر آماری در سطح معناداری 95 درصد مردود و فرض یک پذیرفته می شود. با این وصف، اولویت ها و رتبه های زیر شاخص ها مورد تأیید قرار می گیرد.

جدول ۸: رتبه بندی زیر شاخص های تحقیق

رتبه میانگین	سوالات	رتبه میانگین	سوالات	رتبه میانگین	سوالات	رتبه میانگین	سوالات
26.12	سوال ۳۱	24.83	سوال ۲۱	.85۳۰	سوال ۱۱	37.12	سوال ۱
25.87	سوال ۳۲	24.76	سوال ۲۲	.99۳۲	سوال ۱۲	23.03	سوال ۲
15.60	سوال ۳۳	11.23	سوال ۲۳	14.96	سوال ۱۳	11.40	سوال ۳
16.23	سوال ۳۴	24.81	سوال ۲۴	25.91	سوال ۱۴	26.55	سوال ۴
32.31	سوال ۳۵	19.21	سوال ۲۵	24.31	سوال ۱۵	.44۳۴	سوال ۵
15.92	سوال ۳۶	11.83	سوال ۲۶	24.91	سوال ۱۶	11.28	سوال ۶
33.76	سوال ۳۷	12.63	سوال ۲۷	26.80	سوال ۱۷	4.37	سوال ۷
11.23	سوال ۳۸	14.11	سوال ۲۸	24.15	سوال ۱۸	6.93۳	سوال ۸
16.78	سوال ۳۹	12.67	سوال ۲۹	36.02	سوال ۱۹	25.76	سوال ۹
13.23	سوال ۴۰	11.34	سوال ۳۰	۱۲23.	سوال ۲۰	15.10	سوال ۱۰

Source: Research Findings, 2020

بیشترین اهمیت را ابعاد پوشش گیاهی: متناسب با اقلیم، متناسب با عملکرد، ایجاد تعامل انسان و عناصر طبیعی: ایجاد تعامل انسان و عناصر طبیعی: فواره، رقص آب، سایبان چوبی و گیاهی، چشم اندازهای درونی باغ برخوردارند. در این شکل ۶ عامل اصلی وجود دارد که ۴۰ سوال پرسشنامه که گویه های تحقیق هستند در میان این ۶ عامل توزیع شده اند. و همان طور که در مدل آبخاری دیده می شود، هر عامل اصلی در سمت چپ، و شاخص ها در سمت راست نشان داده شده اند.

جدول ۹: شناسایی عوامل و شاخص‌های درخواستی از تحلیل عاملی اکتشافی

<p>طراحی انسانی (مسئولیت‌پذیری طراحی در برابر نیازهای فیزیکی، فرهنگی، اجتماعی، و روح‌گرای و خلق روح مکان)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • مقیاس انسانی • ایجاد تعامل انسان و عناصر طبیعی: فواره، رقص آب، سایبان چوبی و گیاهی • خلق معماری نمادین گیاهی: آلاچق‌های گیاهی، حیلانهای طبیعی، اسباب بازی‌های طبیعی • ترکیب سواست پهنکانه (تکثیرش آوایی، بصری، لمسی، بویایی): با استفاده از صدای آب لمس آب و گیاهان، بوی گیاهان، ایجاد چشم انداز دینا • عناصر جسمی محیط: سابقه حافظه فرهنگی، تاریخی مردم منطقه • طراحی نقوش هندسی سردرپ • سیستم صوتی یا استفاده از نواهای محلی
<p>طراحی عملکردی (مسئولیت‌پذیری طراحی در خصوص تامین نیازهای فیزیکی)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • نورپردازی: نوع نور، رنگ نور • دسترسی • غرناطی: ایجاد نشانه، روشنائی شب • فضای جنسی-کالبدی • معماری شفاف • امکانات و تجهیزات حضور افراد سن و معلولین جنسی • ایجاد فضای بازی کودکان با فراهم آوردن وسایل بازی استاندارد و تئین • کافی شاپ و خدمات سرویس مینی در باغ
<p>طراحی پاسخگو به اصول زیبایی‌شناسی بصری</p>	<p>گیاهان زینتی</p> <ul style="list-style-type: none"> • تزیین پذیری: فیزیکی، بصری • تنوع بصری: ایجاد سایه روشن، فضای پر و خالی • هندسه عناصر انسان ساخت • تنوع گونه‌های گیاهی • چشم‌اندازهای دورتی و بیرونی باغ • نشاء و کیفیت زیست‌محیطی باغ و خارج باغ • معماری شفاف • امکان رؤیت چندجانبه باغ • رنگ‌آمیزی متناسب در فصل‌های مختلف • کیفیت‌های طبیعی و مصنوعی
<p>طراحی زیست محیطی (بومی‌توری و انعکاس منطقه‌گرایی زیستی و اکولوژی طبیعی در طراحی)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • پوشش گیاهی: متناسب با اقلیم، متناسب با عملکرد • مصالح طبیعی • نهر آب (فناش) • زمین آرمی تخت باغ • طردرخت‌های سایه‌افکن • طبقه شدن باغ از طریق سطوح کزتها <p>انتخاب متناسب گیاهان در ایجاد سایه رواق‌هایی بازسازی سنگ‌گرفش شده</p>
<p>طراحی پایدار (مسئولیت‌پذیری نسبت به انرژی و منابع طبیعی...)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • چیدمان متناسب در استفاده حداکثری از نور و سایه طبیعی • شبیب طبیعی • نهر آب (فناش) • دیواره باغ تندو کنگال (کاربرد مصالح بومی) • ترده‌های چوبی محصور • رواق‌هایی بازسازی سنگ‌گرفش شده • پوشش گیاهی: متناسب با اقلیم، متناسب با عملکرد
<p>ایمنی و امنیت</p>	<ul style="list-style-type: none"> • غرناطی: ایجاد نشانه، روشنائی شب • نظارت اجتماعی و امنیت • تزیین پذیری: فیزیکی، بصری • ایجاد فاصله اجتماعی • ترده‌های چوبی محصور

Source: Research Findings, 2020

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی پژوهشی

پژوهش حاضر، در بررسی و تحلیل تعامل انسان و طبیعت در محیط انسان‌ساخت باغ شاهزاده ماهان، توجه را بر معماری و محیط طبیعی معطوف نساخته، بلکه محیط تعاملات انسانی را که در بردارنده شیوه رفتار در مکان است، به عنوان وجه موثر بر تحلیل مورد نظر تحقیق، مورد کاوش و تاکید قرار داده است.

همان‌گونه که در خلال مشاهده و تحقیق دریافت و درک شد، باغ شاهزاده، نگینی سبز در دل کویر (تضاد و تنوع)، نظامی حکیمانه و کمال‌گرا دارد که عناصر طبیعی را به نحوی در خود جای داده که نیازهای فیزیکی استفاده‌کنندگان را برآورده می‌سازد و در همان حال نیز به بعد ماوراءالطبیعه و معنوی آن توجه شده است. همین مسئله باعث بقا و تداوم آن در طول زمان و شاخص شدن آن به صورت مجموعه‌ای واحد شده است. به کمک بازشناخت این ساختار

می توان در ساختن محیط مصنوعی مناسب و هماهنگ با نظم موجود در ارتباط با طبیعت، بهره برداری لازم را به عمل آورد. باغ شاهزاده دارای ارزش های قابل توجهی است که با به کارگیری قابلیت های عناصر طبیعی، همچون درخت و آب و ساختاری همچون هندسه، به روح مکانی دست پیدا کرده است که به رغم تکرار، در قرون متمادی، رنگ نباخته و هم چنان به صورت فضایی با کیفیت، حضور یافته است. حضور باغ شاهزاده به واسطه بازگشت به خود طبیعی عناصر به کار رفته در آن می باشد؛ و معمار آن، تمام تلاش خود را برای به حضور رساندن حدا کثر قابلیت و کارایی اجزای آن به کار بسته است.

به همین منظور، با مطالعه و تدقیق در الگوهای طراحی کالبدی باغ شاهزاده ماهان، و دستیابی به این مهم که فضای متمرکز در این باغ ایرانی، فضایی چندعملکردی است که همزمان با درآمدزایی، کارآفرینی و تأمین خودکفایی؛ خالق فضای تفریح، ساختاری کارآمد، منظری دلنشین و شفافبخش، فضایی زیبا، فضایی امن و اکولوژیک، و یک طراحی اقلیم گرا، بهینه، و از هر لحاظ پایدار است. لذا دستیابی به مولفه های موثر بر اجتماع پذیری باغ شاهزاده ماهان، نیازمند بازآفرینی نگاه نظام مند به محیط طبیعی و مصنوع، و بسترهای فرهنگی - محیطی آن است.

در مجموع پیشنهادات ذیل در راستای ارتقاء اجتماع پذیری محیط های انسان ساخت؛ خصوصا در نمونه مورد مطالعه: باغ شاهزاده ماهان ارائه می گردد:

تعبیه و جانمایی تجهیزات و تسهیلات نظیر، نشیمنگاه و آلاچیق، برای تنوع بخشی به فعالیت ها (قدم زدن، مطالعه کردن، تماشا کردن، مکث و نشستن)، در تمام قسمت هایی که پتانسیل فضایی را داشته، ولی فقدان آن ها تشخیص داده می شود. ایجاد گره های فعالیتی و اجتماعی در نقاطی که به دلیل ارتباطات کاربران با یکدیگر پرتردد می باشد، به منظور سوق دادن استفاده کنندگان از باغ به سمت انجام فعالیت های مطلوب.

تقویت فعالیت های انتخابی و اجتماعی در قرارگاه اجتماعی، باعث افزایش حضور پذیری و شکل گیری الگوهای مختلف شده و زمینه ساز حضور گروه های سنی، جنسیتی و اقشار مختلف می شود. باغ شاهزاده از تفرجگاه های بسیار موفق استان کرمان است که الگوهای مختلف در آن ظهور و بروز دارد. البته کم رنگ بودن فعالیت های فرهنگی (نظیر کتابخانه و تئاتر) در کنار سایر فعالیت ها از نقاط ضعف موجود در این باغ است.

کف سازی مناسب مسیرها برای افزایش سطح ایمنی در گشایش فضایی محوطه، و نیز تعبیه وسایل ورزشی و ایجاد یک محوطه بازی برای کودکان.

توجه به ویژگی های زمینه گرایی و اکولوژیکی فضای سبز در حاشیه محوطه باغ، کاشت گیاهان با تأکید بر اقلیم، آب و هوا، توپوگرافی و هندسه خطی باغ با محوریت کوشک و بنای سردرب. تقویت دید در شب و تأمین ایمنی و امنیت فیزیکی.

ایجاد مسیرهای حرکتی و مکان های توقف برای تماس مستقیم استفاده کنندگان از باغ با محیط و حداکثر استفاده و تجربه حسی از چشم اندازهای طبیعی موجود در باغ.

بهبود وضعیت مبلمان باغی و تجهیز فضاهای بستر ساز رفتارهای نامطلوب در محدوده باغ.

استفاده از صندلی های متحرک به منظور طراحی متناسب با اقلیم در قسمت های مختلف.

طراحی اصولی جهت مناسب سازی فضاها برای معلولین با تمرکز بر عدالت اجتماعی و حقوق مدنی.

پیش‌بینی دسترسی آسان به وسائل نقلیه عمومی در تمام ایام سال و ساعات شبانه روز.
تقویت فضاهای خدمات‌رسان و تجاری در محوطه باغ.

References

- Azmoun, Firoozeh, (2018), Spatial quality analysis of Prince Mahan Garden based on motion theory and evaluation of the audience's mental image. *Architectural and Environmental Research*, (1) Spring and Summer, 27-40
- Aminzadeh, Behnaz, (2003), Design and Behavioral Patterns: A Proposal for the Improvement of Urban Parks, *Environmental Science*, Volume 29, Number 30, 43-60.
- Parsi, Hamidreza, (2002), Recognizing the content of urban space, *Journal of Fine Arts*, (1) No. 11, 41-49.
- Bozorg, H., Pakzad, J, (2014), No. 2, Armanshahr Publications, Tehran, 160-169.
- Paknejad, N, (2018), Explaining and evaluating the effects of environmental components on the formation of behavioral patterns in urban spaces (from theory to practice: study of Tajrish Square). *Garden of Nazar*, 15 (69), 66-51.
- Heidrantaj, and, (2010), *Persian Garden*, No. 1, Cultural Research Office, 114.
- Khalilnejad, M., (2016), Formation substrates and fruitful landscape features in the Persian garden. *Garden of Nazar*, 13 (38), 3-16.
- Rouhi Dehkordi, R., (2012), Recognizing the Concept of Behavioral Camps A Review of the Definitions and Characteristics of Behavioral Camps with Emphasis on Analytical Review of Schogen's Text, *Haft Hesar Environmental Studies*, 1 (1), 20-13..
- Zolfi Gol, S, (2019), Extraction of perceptual sazokar of behavioral establishments in urban spaces using spatial monitoring, (Case study: Tomb Square of Bu Ali Sina, Hamadan), *Urban Studies*, 8 (30), 97-108.
- Shahcheraghi, A., (2020), The process of landscape perception based on sensory and intellectual perceptions, *Bagh-e Nazareh*, 17 (88), 27-38.
- Asadi, S., (2017), Analysis of the role of risk perception on environmental behavior during earthquakes in Ganj Ali Khan and Kerman Bazaar, *Islamic Iranian City Studies*, 7 (28), 85-77.۰۰۰
- Sheikh Asadi, F. (2013), Principles of effective organization on creating mental images of viewers in Prince Mahan Garden, *Armanshahr Architecture and Urban Planning*, No. 17. Fall and Winter 2016,.
- Salehi, P. (۲۰۱۴), Environment in Higher Education: Evaluation of Environmental Knowledge of Mazandaran State University Students, *Educational Planning Studies*, 2(4).
- T. McAndrew, f. (2008). *Environmental Psychology*, translation, p: Gholamreza Mahmoudi, edition 1. Zarbaf Asl Publications. 228-235.
- Flamaki, M .. (2010) *Persian Garden in the Spheres of Architecture*, Edition 1. Space Publishing. Page 315.
- Lawson, b. (2018). *Language of space*, translation: Alireza Einifar, Fouad Karimian, editor Alireza Ostovari, 3rd edition. University of Tehran Press. Page 142.
- Lang, J. (2016). *Creation of Architectural Theory: The Role of Behavioral Sciences in Environmental Design*, translated by Alireza Einifar, published by ^ . University of Tehran Press. Page 237.

- Madanipour, A. (2000). Urban space design: a view on a social-spatial process, translated by Farhad Morteza, 1st edition. Urban processing and planning company. Page 243.
- Madnipoor, A., Aminzadeh, B., Reza Beigi Thani, R. (2017). Urban Design, Space and Society, Edition 1. University of Tehran Press. Page 164.
- Masoudi, A. (2009). Recognition of Persian Garden - Prince's Garden, Edition 1. Fada Publications. Tehran. Page 133.
- Hall, A. (1997). Hidden dimension, translated by Mansour Tabibian. Print 1. University of Tehran Press. Page 93.
- Altman, I., & Wohlwill, J. F. (2012). Human behavior and environment : advances in theory and research. New York: Plenum Press. , (pp. 160-161).
- Barker, R. (1968). Ecological psychology; concepts and methods for studying the environment of human behavior. Stanford, Calif :. Stanford University Press. (pp. 202-206).
- Brown, B. B., & Perkins, D. D. (1992). Disruptions in place attachment. In Place attachment Springer, Boston, MA. (pp. 279-304).
- Cowan, R., & Rogers, L. (2005). The Dictionary of urbanism. Tisbury, Wiltshire : Streetwise Press. (Vol. 67).
- Davidson, K. W., MacGregor, M. W., Johnson, E. A., Woody, E. Z., & Chaplin, W. F. (2004). The relation between defense use and adaptive behavior. Journal of research in personality, 38(2), 105-129.
- Gehl, J., Gemzoe, S. & Kirknaes, B. (1987). New City Life. Copenhagen: The Danish Architectural Press. (pp. 123-124).
- Gibson, J. (1979). An Ecological Approach to Visual Perception, Boston: Houghton Mifflin. (pp. 179-182).
- Ittelson, W.H. (1973). Visual Space Perception, New York: Springer. (pp. 203-236).
- Hartwell, W. (1995). Residential Behavioural Systems and the Individual: A Theoretical and Empirical Application of an Ecological Perspective to the Analysis of Behaviour Associated with Residential Environments (Doctoral dissertation, University of Adelaide, Department of Psychology).
- Kashani joo, K. (2011). Recognition of Theoretical Approach through urban public space. Journal of Hoviat Shahr, 6 (4.95-106)
- Lang, J.T. (1938). Creating Architectural Theory: the Role of the Behavioral Sciences in Environmental Design,)A. Einifar, Trans.(. Tehran: Tehran University Publication.
- Lang, J., & Moleski, W. (2011). Functionalism revisited: architectural theory and practice and the behavioral sciences: Routledge.
- Lawson, D. M. (2001). The development of abusive personality: A trauma response. Journal of counseling & development, 79(4), 505-509.
- Mehta, V. (2009). Look closely and you will see, listen carefully and you will hear: Urban design and social interaction on streets. Journal of Urban esign, 14(1), 29-64.
- Porteous, J. D. (1977). Design with People, New York: Basic Books
- Proshansky, H. M. (1990). The pursuit of understanding. In Environment and Behavior Studies (pp. 9-30). Springer, Boston, MA.

- Schoggen, P. (1989). Behavior settings: A revision and extension of Roger G. Barker's ecological psychology. Stanford University Press.
- Wicker, A. W. (2002). Ecological Psychology: Historical context, current conception, perspective direction, in Bechtel. New York: John Wiley and sons.
- Wicker, A. W. (2012). Perspectives on Behavior Settings: With Illustrations From Allison's Ethnography of a Japanese Hostess Club. Environment and Behavior, 44(4), 474-492
- Osmond, H. (1957). Function as the basis of psychiatric ward design. Psychiatric

Explaining the Fundament of Designing Social Headquarters, Based on the Interaction of Man and Nature in the Built Environment Case Study: Shazdeh Mahan Garden

Neda Shahkarmipour

Ph.D. Student in Architecture, Department of Architecture, Faculty of Art and Architecture, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran

Jamaluddin Mehdinejad*¹

Associate Professor, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tarbiat Dabir Shahid Rajaei University, Tehran, Iran

Khosrow Movahed

Associate Professor, Department of Architecture, Faculty of Art and Architecture, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran

Hamed Moztarzadeh

Assistant Professor, Department of Architecture, Faculty of Art and Architecture, Shiraz Branch, Islamic Azad University, Shiraz, Iran

Abstract

Creating and reproducing sociable recreational environments, as a place of social interactions in order to create sustainable urban environments, is one of the goals that has received much attention in recent decades. For this purpose, the present study analyzes the components affecting the sociability of Prince Mahan's garden, influenced by the perception of nature in man-made environment. The present study is an applied research, and in terms of data type is mixed (quantitative-qualitative). The statistical population in the qualitative section (interview section) was 20 experts and specialists in the field of architecture in the academic section, who were selected by purposive sampling method, taking into account the saturation law. The statistical population in the quantitative part includes tourists and users of Prince Mahan Garden with an unknown number; Using Cochran's formula and random sampling method, and considering the infinite population, the sample size was 384 . In this study, in order to collect qualitative data, in-depth face-to-face interviews were conducted with 20 architectural experts in the academic department. The purpose of this section was to identify the indicators in the interview. Then, by performing coding, a 40 -item questionnaire was used for quantitative use. The results showed components such as human design (design responsibility for physical, cultural, social, and user needs and creating the spirit of the place, functional design (design responsibility for meeting physical needs), design responsive to the principles of aesthetics Visual, environmental design (localization and reflection of bio-regionalism and natural ecology), sustainable design (responsibility for energy and natural resources) and safety and security on the desirability of the camp space, and sociability of the Prince Garden Are effective.

Keywords: social camps, environmental psychology, sociability, perception, Shazdeh Mahan Garden

¹ . (Corresponding Author): mahdinejad@sru.ac.ir